

Απρίλιος (Aprilis) Απρίλης

Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης

Επίκουροι καθηγητές Αστροφυσικής
Τμήμα Φυσικής-Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο δεύτερος μήνας του αρχαίου δεκάμηνου ρωμαϊκού ημερολογίου ήταν ο Απρίλιος, ο οποίος στη συνέχεια έγινε ο τέταρτος μήνας του πολιτικού έτους, θέση που κατέχει μέχρι σήμερα.

Το όνομά του προέρχεται από το λατινικό ρήμα *aperire* (*aperire*) που σημαίνει ανοίγω, γιατί τον μήνα αυτόν ανοίγουν, δηλαδή ανθίζουν, τα λουλούδια.

Σύμφωνα με την αρχαία ρωμαϊκή παράδοση, ο Απρίλιος ήταν αφιερωμένος στη θεά Αφροδίτη, που οι Ρωμαίοι την τιμούσαν με μεγαλοπρεπείς γιορτές την 1η Απριλίου. Παράλληλα, ο μήνας αυτός ήταν αφιερωμένος και στον θεό Απόλλωνα, από τη λαϊκή ονομασία του οποίου, *Aperita*, ίσως και να προήλθε το όνομά του.

Από τις 4 μέχρι της 10 Απριλίου ετελούντο στη Ρώμη τα Μεγαλήσια (*Megalesia*) προς τιμήν της Μεγάλης θεάς μητέρας (*Magna mater*) Κυβέλης. Η λατρεία της εισήχθη στη Ρώμη κατά τη διάρκεια του δεύτερου Λιβυκού πολέμου από την Πεσινούντα της Φρυγίας, απ' όπου οι ιερείς της έφεραν στη Ρώμη και το είδωλο της θεάς, το οποίο στήθηκε στο κέντρο του ναού της στον Παλατινό λόφο. Κατά τη διάρκεια της εβδομαδιαίας αυτής γιορτής, οι «Γάλλοι», οι ευνούχοι ιερείς της Κυβέλης, περιέφεραν με πομπή στην πόλη το είδωλο της θεάς, το οποίο οι πιστοί το έρραιναν με νομίσματα και ροδοπέταλα, ενώ παράλληλα οργανώνονταν μουσικοί και γυμνικοί αγώνες.

Την 22α Απριλίου οι Ρωμαίοι γιόρταζαν με κρασοκατανύξεις τα *Vinalia priora*, τα πρώτα οινοφορία τους, δηλαδή τις πρώτες γιορτές του κρασιού στο έτος.

Στις 28 Απριλίου άρχιζαν στη Ρώμη τα *Floralia*, τα Ανθεστήρια, που συνεχίζονταν μέχρι τις 2 Μαΐου. Ήταν γιορτές προς τιμήν της *Flora*, θεάς της βλάστησης, της χλωρίδας και της άνοιξης.

Στις 21 Απριλίου οι Ρωμαίοι γιόρταζαν τα *Palilia*, ποιμενική γιορτή προς τιμήν της θεότητας *Pales*, αντίστοιχης προς τη *Vesta* (Εστία) ή προς τη Μεγάλη μητέρα των θεών Κυβέλη, εφ' όσον η Εστία αντιστοιχούσε και προς τη Μεγάλη θεά Κυβέλη. Κατά τη διάρκεια των *Palilium*, οι ποιμένες κρατώντας κλαδιά δάφνης ράντιζαν με νερό το έδαφος. Στη συνέχεια άναβαν φωτιές με άχυρα και πηδούσαν τρεις φορές πάνω από αυτές για να εξαγνιστούν.

Οι Ρωμαίοι, επειδή πίστευαν ότι κατά την ημέρα αυτής της γιορτής ο μυθικός Ρωμύλος είχε κτίσει τη Ρώμη, θεωρούσαν τα *Palilia* ή *Parilia* ως επέτειο της κτίσης της αιώνιας πόλης. Η γιορτή αυτή διατηρήθηκε μέχρι το 787 μ.Χ., οπότε καταργήθηκε από τη Ζ' Οικουμενική Σύνοδο ως ειδωλολατρική.

Ο αυτοκράτορας Νέρων (54-68 μ.Χ.) προσπάθησε να μετονομάσει τον Απρίλιο σε Νερώνιο (*Neronius*), όταν το 65 μ.Χ. κατά τη διάρκεια αυτού του μήνα γλίτωσε από μια δολοφονική απόπειρα εναντίον του, στην οποία συμμετείχε και ο δάσκαλός του, φιλόσοφος Σενέκας, ο οποίος —για να αποφύγει τον πιθανό εξευτελισμό του— αναγκάστηκε να αυτοκτονήσει. Η ονομασία όμως αυτή δεν επεκράτησε.

Ο Απρίλιος θεωρείται ως ο κυρίως μήνας της άνοιξης, γι' αυτόν τον λόγο ο Σολωμός —στους Ελεύθερους Πολιορκημένους— αναφέρει: «*Εσθησ' ο έρωτας χορό με τον ζανθόν Απρίλη κι η φύσις ήυρεν την καλή και τη γλυκιά της ώρα*».

Τον μήνα αυτόν υπάρχει σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης το έθιμο της Πρωταπριλιάς με τα αστεία ψέματα. Είναι αρχαιότατο έθιμο της Δύσης, που πιθανώς ήρθε στην Ελλάδα την εποχή των Σταυροφοριών.

Το έθιμο ήταν γνωστό στη Μεσαιωνική Γαλλία. Την εποχή εκείνη είχε καθιερωθεί στη Γαλλία, για κάποιο διάστημα, ως αφετηρία του έτους η 1η Απριλίου, αφού ο εορτασμός του Πάσχα κατά τον Απρίλιο καθόριζε ταυτόχρονα την ημερολογιακή αρχή του έτους. Την 1η Απριλίου του 1560, (ή του 1564), όμως, επί βασιλείας Καρόλου Θ' (1560-1574) μετατέθηκε η αρχή του έτους από την 1η Απριλίου στην 1η Ιανουαρίου, για να συμβαδίζει ημερολογιακά η Γαλλία με τις άλλες χώρες. Στη συνέχεια, το 1583 με διάταγμα του βασιλιά Ερρίκου Γ' υιοθετήθηκε το Γρηγοριανό ημερολόγιο και σταθεροποιήθηκε η αρχή του έτους στην 1η Ιανουαρίου.

Η αλλαγή αυτή, όπως ήταν επόμενο, δημιούργησε προβλήματα στον λαό, αφού οποιαδήποτε ημερολογιακή μετάθεση ή στιδήποτε έχει σχέση με την «οργάνωση» του χρόνου συνεπάγεται έντονη συναισθηματική φόρτιση. Οι Γάλλοι που αποδέχτηκαν την ημερολογιακή αλλαγή πείραζαν εκείνους που για κάποιο διάστημα τηρούσαν την παλαιά πρωτοχρονιά (1η Απριλίου), λέγοντάς τους αστεία ψέματα και κάνοντάς τους ψεύτικα πρωτοχρονιάτικα δώρα.

Οι ρίζες όμως του εθίμου είναι ακόμα πιο παλιές και αναφέρονται στους αρχαίους Κέλτες. Σύμφωνα με την παράδοση, οι Κέλτες συνήθιζαν την Πρωταπριλιά, που καλοσύνευε ο καιρός, να πηγαίνουν για ψάρεμα. Τις περισσότερες φορές γύριζαν με άδεια χέρια, αλλά οι ψεύτικες ιστορίες για μεγάλα ψάρια έδιναν κι έπαιρναν. Γι' αυτόν τον λόγο, οι Γάλλοι ακόμα και σήμερα ονομάζουν το πρωταπριλιάτικο ψέμα *Poisson d'Avril*, που σημαίνει «ψάρι του Απρίλη».

Ούτως ή άλλως το έθιμο αυτό είναι πανευρωπαϊκό, αφού και οι Αγγλοι την πρωταπριλιά την ονομάζουν April fool's day.

Οι απριλιάτικες βροχές θεωρούνταν από τους γεωργούς μας ευεργετικές, γι' αυτό και η παροιμία: *«Αν βρέξει ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης πέντε δέκα να ιδείς το κοντοκρίθαρο πώς στρίβει το μουστάκι, να ιδείς και τις αρχόντισσες πώς ψιλοκλισαρίζουν, να ιδείς και τη φτωχολογιά πώς ψιλοκοσκινάει»*. Και: *«Αν κάνει ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης άλλο ένα, χαρά σε κείνο τον ζευγά πουχει πολλά σπαρμένα»*.

Βιβλιογραφία

Στράτος Θεοδοσίου-Μάνος Δανέζης: Η Οδύσσεια των ημερολογίων, Εκδόσεις Δίαυλος. Αθήνα 1995.